

УДК 387.1

СТОСОВНО РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ У СТУДЕНТІВ

*Вербицька В. І., к.е.н., доцент
verbytska@i.ua*

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Велика кількість інформації ставить багатьох людей у глухий кут, тим більше, що різні джерела досить часто суперечать один одному. Це особливо актуально для студентів, яким треба навчитися працювати з даними та правильно інтерпретувати їх.

Майже щодня людина отримує нову інформацію як довільно, так і мимоволі, і ця інформація може стосуватися як речей, що її цікавлять, так і відверто їй непотрібних. Якщо ж людина буде просто сприймати те, що чує чи бачить, вона має можливість потрапити в ситуацію, коли їм маніпулюватимуть, внаслідок чого відбудеться наслідування думок та вказівок інших, а людина позбудеться власного шляху розвитку.

У реальному житті досить багато проблем і труднощів, які не мають однозначної правильної відповіді, а знайти авторитетну особистість, яка є експертом, не завжди легко чи можливо. Безперечно, іноді слід прислухатися до «лідерів думок» у будь-яких сферах життєдіяльності внаслідок їх більшого ступеня досвідченості і їм слід довіряти, проте людям характерно також і робити помилки. Погоджуватися чи не погоджуватися, як саме вчинити, як діяти у тій чи іншій ситуації, людина має визначити індивідуально, а для розвитку навичок самостійного прийняття рішень необхідні навички правильного застосування критичного мислення, оскільки саме воно здатне сформувати людину як особистість. Тому навчання студентів критичному мисленню є важливим завданням для викладачів вишів, і є вкрай важливим, щоб студенти навчилися мислити та аналізувати, а також ставити вірні питання.

Студенти одержують нову інформацію під час занять. В більшості випадків вони легко сприймають за істину те, що чують або бачать від викладачів. Очевидно, що створення дискусійних моментів в процесі надання інформації сприятиме їх скорішому інтелектуальному розвитку. Вони будуть легше утримувати в пам'яті масив інформації, з інтересом обговорювати різні питання,

навчатимуться відстоювати власну точку зору та приймати рішення. Оскільки критичним мисленням є система суджень, яка передбачає необхідність ставити під сумнів те, що людина чує, та яка створює необхідність покладатися на аргументи та досвід, а не на висловлювання людей, і таким чином дослідник стає опонентом всього того, що читає, та, використовуючи свій розум для обмірковування отриманої інформації, також має сумніватися у собі, оскільки здійснює критичний аналіз, що дозволяє виробити справжню власну думку.

З метою залучення студентів до активного використання критичного мислення на заняттях викладачам спочатку важливо дати студентам базу знань за системою «активний викладач – пасивний студент», оскільки вступати в дискусії, погоджуватися чи спростовувати факти студент має лише після отримання знань про досліджуваний об'єкт або предмет розмови. А вже після отримання студентом базових знань можна організувати заняття за системою «активний викладач – активний студент», тобто відійти від традиційних методів навчання та знайти альтернативні способи.

За допомогою критичного мислення людина розмежує необхідну чи непотрібну інформацію, формує власний, можливо, більш вірний висновок, ніж був до цього. Якщо у вишах не застосовується критичне мислення, якщо механічне запам'ятовування цінується більше, ніж критична оцінка, випускники університетів можуть залишатись на рівні недосвічених дорослих, а майбутньому фахівцю в тій чи іншій сфері слід мати критичний склад розуму, інакше вона не зможе виконувати свої дослідницькі обов'язки та буде схильною до клонування чужих ідей і робити непоправні дії.

Розвитку критичного мислення сприяє навіть незнання. Якщо студент погано засвоїв якусь тему, він завжди може ставити запитання, що дозволить отримати відповіді на ці питання, і це, як мінімум, може допомогти дійти здорового глузду. Будь-якій людині для розвитку критичного мислення не варто сприймати інформацію беззастережно. Слід намагатись знайти іншу інформацію, яка може підтримати чи спростувати вже існуюче твердження, і навіть слід спробувати вигадати способи довести правильність чи хибність твердження. Також слід періодично переглядати свої судження, оскільки людям властиво змінюватися, і їх життєві погляди можуть набути іншого сенсу, зокрема ставлення до них.

Студенти, окрім занять, пов'язаних із критичним мисленням у вузі, можуть самостійно практикувати розвиток критичного мислення для особистого розвитку та зростання. Для цього можна скористатися наведеними нижче стратегіями. Ці стратегії корисні не лише студентам, а й будь-якій людині, яка бажає розвинути критичне мислення та самовдосконалюватись.

Стратегія перша. Необхідно використовувати час, який зазвичай витрачається марно. Всі люди витрачають деяку кількість часу марно – не використовуючи його для продуктивної діяльності або відпочинку. Цією стратегією пропонується використовувати цей час для самоаналізу: наприкінці дня замість того, щоб бездумно перемикаючи канали телевізора, слід оцінити свій день, недоліки та переваги, які стались протягом дня. Для цього слід дати відповіді на такі питання, як «Який приклад мого мислення сьогодні був найгіршим?», «Коли я використовував мислення максимально продуктивно?», «Про що конкретно я сьогодні думав?», «Чи дозволив я взяти гору негативному мисленню сьогодні?», «Що я зробив би по-іншому, якби міг заново прожити сьогоднішній день?», «Чому? Чи зробив я сьогодні щось, що наблизило мене до досягнення моїх довгострокових цілей?», «Чи я діяв відповідно до своїх цінностей?». Важливо дати собі трохи часу на кожне питання – так розвивається аналітичне мислення, з якого виростає критичне. Тут також важливо вести щоденні записи – це дозволить виявити патерни мислення, виділяючи реакції, що повторюються, протягом певного відрізка часу.

Стратегія друга. Один день – одна проблема. Щоранку, по дорозі на роботу чи навчання, слід обрати проблему, над якою слід працювати сьогодні. Слід визначити логіку проблеми та її елементи: «Яка точна проблема, як вона стосується моїх цінностей, цілей та потреб?». План роботи із проблемою: формулюйте її максимально чітко та ясно. Вивчіть проблему: чи є вона підконтрольною вам чи ви не маєте над нею контролю. З якими діями ви зіткнетесь під час її вирішення? Вибирайте ті проблеми, з якими ви можете щось зробити зараз і відкладайте ті, які поки що вам непідвладні. Активно шукайте інформацію, яка потрібна вам для вирішення проблеми. Ретельно проаналізуйте інформацію, інтерпретуйте її та зробіть розумні висновки. З'ясуйте свої можливості – що ви можете зробити для вирішення проблеми у короткостроковій та довгостроковій перспективі? Оцініть варіанти дій, виходячи з їх переваг та недоліків. Визначте стратегію вирішення проблеми та дотримуйтесь її до кінця.

Почавши діяти, відстежуйте ситуацію: виявляться наслідки ваших дій, з'являтиметься дедалі більше інформації про вашу проблему, тому будьте готові будь-якої миті переглянути свою стратегію.

Стратегія третя. Розвивайте інтелект. Щотижня працюйте над розвитком одного з інтелектуальних стандартів: ясність мислення, логіка, креативне мислення, концентрація уваги тощо. Наприклад, якщо працюєте над увагою, протягом тижня фіксуйте, наскільки ви уважні, чи можете сконцентруватися завжди, коли це потрібно, чи уважні люди, що вас оточують.

Стратегія четверта. Ведення інтелектуального щоденника. Щотижня робіть записи у щоденнику, використовуючи наступний формат: Опишіть ситуацію, яка була найбільш важливою для вас (емоційно значущою) протягом цього тижня. Опишіть свою реакцію на цю ситуацію якомога чіткіше. Тепер проаналізуйте, виходячи з того, що ви написали, що насправді відбувається, яке коріння цієї ситуації. Заглибтесь у неї. Оцініть результати аналізу – що нового ви дізналися про себе? Що ви зробили б інакше, якби заново пережили цю ситуацію?.

Для здобуття освіти у вузі необхідний досить високий рівень інтелектуального розвитку, ерудиції, пам'яті, вміння логічно мислити, що означає знання правил логіки та досягнення цих правил.

Отже, критичне мислення є важливою складовою людського прогресу. Кожна людина здатна мислити, і це те, що дозволяє людству розвиватися.

Навчальні заклади повинні прагнути до активного розвитку навичок критичного мислення у студентів, що має виявлятися у розробці і нових підходів до викладання. Можливо, це буде обговорення із студентами змісту викладаємих дисциплін і обговорення з ними питань, що можна виключити, і тих, якими, навпаки, розширити вивчення предмету дослідження.

Має велике значення також сприйняття студентами того чи іншого матеріалу з точки зору методики викладання або розподілу необхідного матеріалу на теоретичний, практичний та самостійний розділи щодо обсягу необхідних до засвоєння знань та виконуваних ними завдань. Критичне мислення не повинно зводитися до негативних думок і критики, навпаки, воно передбачає розумне міркування та збереження різноманітності підходів як до самого процесу навчання, так і до його результатів.